

**LA REALITAT
SOCIOLABORAL DELS
MENA A CATALUNYA**

TREBALL FI DE GRAU

Autor: ADRIÀ PADROSA i PLANELLA

Tutor: DAVID ROMÁN FERNÁNDEZ

**Juny del 2015
Universitat Oberta de Catalunya (UOC)
Grau en Educació Social**

Índex

Abstract	2
Introducció	3
Objectius	4
Objectius generals	4
Objectius específics	4
Metodologia	5
Perspectiva metodològica	5
Determinació de fonts i instruments	6
Disseny i procés	7
Aspectes ètics	7
MENA: Menor Estranger No Acompanyat	8
Perfil social i familiar dels MENA que arriben a Catalunya	9
Context migrador dels MENA	12
Adolescència i Joventut, el desenvolupament de la pròpia identitat	13
L'emparament legal dels MENA al nostre territori	14
El Sistema de Protecció a la Infància i Adolescència a Catalunya	15
Procediment de desemparament dels MENA	17
Recursos existents	18
Els itineraris educatius dels MENA, la importància de la formació	19
Tipus de formacions	20
Les dificultats que troben els MENA	23
L'itinerari centrat en l'àmbit sociolaboral	24
Procediment legal per obtenir el permís de treball i treballar per als estrangers a Espanya	25
El camí per obtenir el permís de treball	28
La importància del treball	30
La importància de la gestió de les emocions	33
Conclusions	35
Vies de millora	36
Decàleg per l'acompanyament dels MENA	38
Bibliografia	39
Agraïments	44

Abstract

Aquest estudi analitza la realitat sociolaboral dels MENA, menors estrangers no acompanyats tutelats pel sistema de protecció de la Generalitat de Catalunya. Detalla el camí específic que recorre aquest col·lectiu per arribar al seu principal objectiu, l'obtenció d'una oferta laboral de 40 hores setmanals durant un any, lligada a un permís de residència i treball. Partint de les valoracions dels agents implicats i de la recerca prèvia d'altres autors, es presenten les dificultats particulars que troben els MENA al llarg d'aquest procés, contrastant la seva situació amb la d'altres joves tutelats i extutelats, i analitzant l'impacte de les lleis més rellevants per la seva situació sociolaboral. Finalment, amb la intenció d'aportar una eina útil als educadors que treballen amb aquest grup, s'ofereix un decàleg orientatiu a partir d'aquest anàlisi, per servir de guia en l'acompanyament.

Introducció

Aquest Treball Final de Grau vol copsar la realitat dels joves tutelats i extutelats per la Generalitat de Catalunya, especialment aquells d'origen estranger -entesos amb les sigles *MENA*- no documentats, sense acompanyant i menors d'edat. Tot i que es tracta d'un tema força estudiat en els darrers anys, aquest TFG vol centrar la mirada en l'acompanyament que se'ls ofereix a nivell sociolaboral, el procediment per obtenir una oferta laboral i l'obtenció del permís de treball.

L'acompanyament socioeducatiu i sociolaboral que es fa a aquests joves en general, tot i partir d'una llarga i exitosa experiència, està vivint dificultats a l'hora d'aconseguir el seu principal objectiu. Així més enllà d'analitzar l'adquisició de recursos i habilitats adreçats a la total autonomia i emancipació dels joves, aquest estudi es centra en l'obtenció del permís de treball i d'una feina, elements necessaris per una situació socioeconòmica òptima.

Què poden fer els joves MENA si tot i estudiar, formar-se i integrar-se en aquest nou context, no poden treballar legalment al nostre país? Té sentit acompanyar-los socioeducativament si després no podran obtenir recursos econòmics per prosseguir amb la seva vida dins l'engranatge social del nou context? Els MENA per ser estrangers no gaudeixen de la possibilitat de treballar legalment un cop fan els 16 anys, com sí passaria amb els joves autòctons. A més troben moltes més dificultats: la falta d'una formació especialitzada, uns canals nous i sovint desconeguts per ells per arribar al seu objectiu, que és treballar, i una manca de serveis d'inserció específics, al que caldria afegir l'actual conjuntura econòmica.

Sent conscients d'aquesta realitat, es pretén elaborar un seguit de propostes sobre l'acompanyament sociolaboral dels MENA, partint d'un anàlisi de la seva situació a Catalunya. Existeixen poques dades i estudis centrats en el col·lectiu MENA arreu de l'Estat, i els que hi ha ofereixen una divergència de dades i xifres, motivats probablement pels canvis i evolucions de recursos, serveis, lleis i processos relacionats amb aquest col·lectiu. Un reflex de la dificultat de trobar estudis específics són les paraules de la directora de FEPA, Ana Villa:

Es tracta d'una qüestió pendent que contribuiria a millorar la situació d'aquests joves . . . és una tasca difícil tenir dades sobre l'atenció a joves extutelats arreu de l'Estat perquè no es dona un seguiment de tot el conjunt d'aquests joves un cop assolida la majoria d'edat (2015, p. 11)

Objectius

Objectius generals

- Conèixer i analitzar la situació sociolaboral dels joves MENA a Catalunya en l'actualitat així com les seves possibilitats d'inserció en el món laboral.
- Elaborar una guia de recomanacions amb format decàleg sobre l'acompanyament dels menors estrangers no documentats.

Objectius específics

- Exposar la realitat sociolaboral dels MENA.
- Identificar les dificultats que tenen els MENA per a la inserció laboral.

Metodologia

Perspectiva metodològica

Aquest estudi vol apropar-se a la realitat de les persones implicades, especialment professionals socioeducatius i de l'àmbit sociolaboral (educadors socials, professionals d'inserció sociolaboral), i en menor grau a la d'alguns usuaris del servei atesos per aquests professionals. L'interès és recollir la vivència i recorreguts personals dels MENA, analitzant el seu camí fins a assolir la seva total autonomia al nostre territori. Aquesta possibilitat d'autonomia, com s'explicarà més endavant, es troba directament lligada al procés d'obtenció del permís de treball i d'una oferta laboral.

S'ha optat per una metodologia qualitativa i etnogràfica, més viable i eficient per aquest context, tot incorporant l'experiència subjectiva. El mètode d'anàlisi serà interpretatiu, sota una visió holística de la realitat. Es pretén donar una visió del que pot oferir l'educador social en aquest entorn.

La perspectiva qualitativa permet apropar-se a la realitat social dels subjectes i com la perceben. Treballa amb el llenguatge analitzant discursos mentre que la quantitativa registra fragments de discursos per mesurar els fets als que apunten. Aquesta perspectiva qualitativa, on la clau es troba en l'anàlisi interpretatiu i de comprensió dels significats dels fenòmens, serà la metodologia més encertada per aquest estudi. Quan es treballa amb variables que no es poden quantificar, com pot ser el propi comportament humà, la perspectiva qualitativa ofereix la possibilitat d'endinsar-se en aquests comportaments per descobrir el seu perquè. Es vol penetrar en les qüestions subjectives, les representacions simbòliques, els sentiments i en definitiva en la vivència interior dels agents implicats.

El mètode d'investigació qualitativa permetrà endinsar-se a informes i estudis sobre la realitat dels MENA, amb la possibilitat d'accedir directament a alguns dels professionals que els atenen, així com a alguns d'aquests joves, entrevistant a responsables de l'Administració, concretament de l'Àrea de Suport als Joves tutelats i extutelats de Catalunya, i a alguns dels Educadors Socials i professionals de l'àmbit d'inserció sociolaboral del Servei d'Atenció Especialitzada a Joves tutelats i extutelats (SAEJ) i pisos assistits.

Determinació de fonts i instruments

Les fonts i instruments utilitzats es poden dividir en dos grans categories. Per un costat estan els treballs i estudis d'experts en la matèria i els informes i projectes educatius dels recursos visitats, incidint molt en el Servei d'Atenció Especialitzada al Jove tutelat i extutelat (SAEJ). Per l'altra part, estan les visions i consideracions dels agents implicats en aquesta problemàtica que seran també una font a tenir en compte.

Entre els professionals socials entrevistats cal destacar la col·laboració de l'Equip Educatiu del SAEJ, especialment la del Coordinador de l'equip, en Sergi Gabernet, i educadors socials i auxiliars de CRAEs de la província de Barcelona, la Pepa Arqué presidenta de FEPA, en Jordi Bach, Responsable de l'Àrea de Suport als Joves Tutelats i extutelats i d'altres col·laboracions més puntuals, com la de la Mercè Sanmartí de DGAIA.

Cal ressaltar també la importància de la reunió mantinguda amb el responsable de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET), en Jordi Bach Pujols, així com el suport trobat a través de trucades a agents externs a la problemàtica, que ens han clarificat algunes àrees de l'estudi, com els professionals de la Direcció General per a la Immigració, els teleoperadors del 012, els grups d'ajuda al ciutadà, advocats, etc.

Els estudis anteriors als que es donarà més importància són, entre d'altres:

- Capdevila, M. i Ferrer, M. (2003) (inv. ppal.) *Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)*. [Format PDF] Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.
- Grup de Recerca Infància i Famílies en Ambients Multiculturals, Fundació Pere Tarrés– Universitat Ramon Llull. Quiroga, V. (dir.), Alonso, A. i Sòria, M. (2009). *Somnis de butxaca. Nois i noies menors migrats no acompanyats a Catalunya*. (6) [Format PDF] Barcelona: Fundació Jaume Bofill Publicacions digitals.
- Grup de Recerca Infància i Famílies en Ambients Multiculturals, Fundació Pere Tarrés– Universitat Ramon Llull. Quiroga, V., Alonso, A. i Sòria, M. (2011) *Els menors migrants no acompanyats a Catalunya. Present i futur del fenomen*. A Departament de Benestar Social i Família, Direcció General per a la Immigració.

- (ed.), *Recerca i immigració III, Col·lecció Ciutadania i Immigració* (6): 45-72 [Format PDF] Barcelona: autor.
- Montserrat, C., Casas, F., Malo, S. i Bertran, I. (2012) *Els itineraris eductius dels joves extutelats. Col·lecció Infància i Adolescència* (6) [Format PDF] Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família. Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència.
 - Villa, A. (2015) *Joves extutelats. El repte d'emancipar-se avui*. (41) [Format PDF]. Barcelona: Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya.

Disseny i procés

El disseny, el pla organitzatiu específic per aquest treball, es caracteritza per la provisionalitat, sense patrons tancats. Durant el transcurs de l'estudi apareixen noves dades que requereixen flexibilitat, ja que moltes de les operacions són simultànies (la recollida de dades, l'anàlisi, parts de l'informe final) i la majoria de decisions són preses a mesura que avança la investigació. Les unitats són seleccionades segons la riquesa informativa que brinden pels objectius perseguits.

Per arribar als objectius s'ha començat consultant la documentació relativa als diferents àmbits amb relació als MENA, amb l'ànim de desgranar els elements prioritaris per l'objectiu general. Un cop definida la problemàtica, s'inicia un seguit de reunions, entrevistes i trucades amb diferents agents per entendre la realitat més enllà del marc estrictament teòric. Les entrevistes dutes a terme no han seguit una estructura tancada, doncs s'ha volgut deixar llibertat als actors per expressar les seves idees, tractant de mantenir un guió semi-estructurat per contrastar les dades obtingudes amb cada participant.

Aspectes ètics

Per preservar l'anonimat dels entrevistats, no es reproduïx cap nom, ni dada específica relativa a aquests. Tot i això, podem constatar que entre els entrevistats hi ha cinc educadors socials (amb un d'origen marroquí), dos professionals d'inserció sociolaboral que treballen en recursos poblats majoritàriament pels MENA, i alguns MENA que han volgut ajudar, donant més validesa a aquest anàlisi, fet que es agraeix enormement.

Les tècniques utilitzades han mantingut el rigor científic necessari, garantint la confidencialitat tant en la recollida de les dades com en el tractament de les mateixes, conforma a la llei de protecció de dades vigent el 2015.

MENA: Menor Estranger No Acompanyat

Dins del col·lectiu de joves tutelats i extutelats per part de la Generalitat de Catalunya es troba el subgrup dels MENA. Aquests joves són estrangers menors d'edat en el moment d'iniciar el seu procés migratori cap a Europa i arribar al nostre país, sense cap acompanyant adult i normalment sense documentació. L'Àrea d'Atenció a les Persones de la Diputació de Barcelona, i conforme a l'article 189 del REDILE aprovat l'abril de 2011, els defineix així:

L'estranger menor de divuit anys que arribi a territori espanyol sense venir acompanyat d'un adult responsable d'ell, ja sigui legalment o d'acord amb el costum, i s'aprecii risc de desprotecció del menor, mentre l'adult responsable no s'hagi fet càrrec efectivament del menor, així com a qualsevol menor estranger que una vegada a Espanya es trobi en aquesta situació. (Capítol Síntesi normativa, paràgraf 1)

Capdevila i Ferrer (2003)¹ explica que la varietat de termes per anomenar a aquests joves es deu en part a la professió, el marc legal o l'àmbit social des del que es fa la referència per anomenar-los. Espanya, al tenir les competències de protecció de menors traspasades a les comunitats autònomes, presenta diferents noms segons cada autonomia, utilitzant a nivell estatal la denominació “extranjeros menores que se encuentran en territorio español en situación de desamparo” (2003, p. 18). L'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Refugiats (ACNUR), el 1997, els anomenava simplement “menors no acompanyats”: “Els nens i adolescents menors de 18 anys que es trobin fora del seu país d'origen i es trobin separats d'ambdós pares o de la persona que per llei o costum els tingués al seu càrrec” (segons cita Capdevila i Ferrer, p. 17).

Segons el país es fa ús de termes com “isolé” (aïllat) o “mineurs isolés en errance” (menors aïllats errants) a França, “menors immigrants no acompanyats” (MINA) a Bèlgica, “menors refugiats no acompanyats” a Dinamarca, o a Espanya al igual que a Àustria, Suïssa, Suècia, Finlàndia i Itàlia “menors no acompanyats” (segons cita Capdevila i Ferrer, p. 18).

Un cop situat el terme, cal dir que en aquest estudi ens referim als Menors Estrangers No Acompanyats (MENA), a diferència del que fa Violeta Quiroga², que proposa el concepte MMNA, Menor Migrant No Acompanyat, o Capdevila i Ferrer (2003, p. 19)

¹ Per recollir els termes usats s'ha fet servir la investigació de Capdevila, M. i Ferrer, M. (2003) (inv. ppal.) *Els menors estrangers indocumentats no acompanyats (MEINA)*. [Format PDF] Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

² Grup recerca Infància i Famílies en Ambients Multiculturals (IFAM), Quiroga (Dir.), Alonso, Sòria, 2009a, p. 25, b. p. 45.

que els anomena MEINA, Menor Estranger Indocumentat No Acompanyat. En l'actualitat el terme s'utilitza sense la "I" (que feia referència a la seva condició de indocumentats), doncs tot i no dur la documentació personal, en cap cas es pot dir que siguin indocumentats realment.

Perfil social i familiar dels MENA que arriben a Catalunya

Diversos autors han identificat perfils i els han agrupat amb criteris disciplinaris, per tant, en cap moment es pot afirmar que les característiques que es descriuen siguin extrapolables a tots els MENA a Catalunya (2003, p. 98 i 99). El perfil dels MENA migrats a Catalunya³ es caracteritza per ser majoritàriament de gènere masculí (més del 95%), provinents del Magrib (60- 90% del Marroc i entre 5 i 10% d'Algèria⁴), amb una edat mitja de sortida del seu país d'entre 14 i 17 anys (més del 80%).

Nacionalitat	MENA dades generals %	MENA vigents %
Marroquina	61,4	92,0
Algeriana	10,9	4,6
Europa Occidental	2,8	0,4
Europa de l'Est	3,3	1,1
C./Sud Amèrica	0,7	-
Àsia	1,4	-
Subsahariana	0,8	-
Altres	1,2	0,4
Ns/Nc	17,6	1,5
Total	100	100

Figura 1. Taula de nacionalitat en percentatge. Font: Elaboració pròpia a partir de Capdevila i Ferrer (2003, Taula 8, p, 68). Destacar el subgrup MENA vigents, que estaven localitzables per l'Administració a Catalunya al tancament de l'estudi, el 31 de maig de 2002 (p, 23) a diferència dels MENA en dades generals.

Tenen un nivell d'estudis deficient (casi el 20% és analfabet i només un 40% ha completat primària). L'edat mitja d'abandonament dels estudis se situa entre els 14 i 17 anys, denotant escolarització irregular o tardana segons els nivells assolits i deixant d'estudiar per treballar i aportar ingressos a la família (només aconseguixen treballar al voltant del 25% de forma regular al seu país).

³ Segons les dades del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (2003), com també l'estudi i investigació de Capdevila, M. i Ferrer, M. (2003).

⁴ Segons si s'usen dades generals dels MENA o només dels vigents. El subjecte pensa que identificar-se amb un o altre país li pot atorgar una major possibilitat de no ser repatriat degut a les circumstàncies polítiques, fins i tot aconseguint estatus de refugiat.

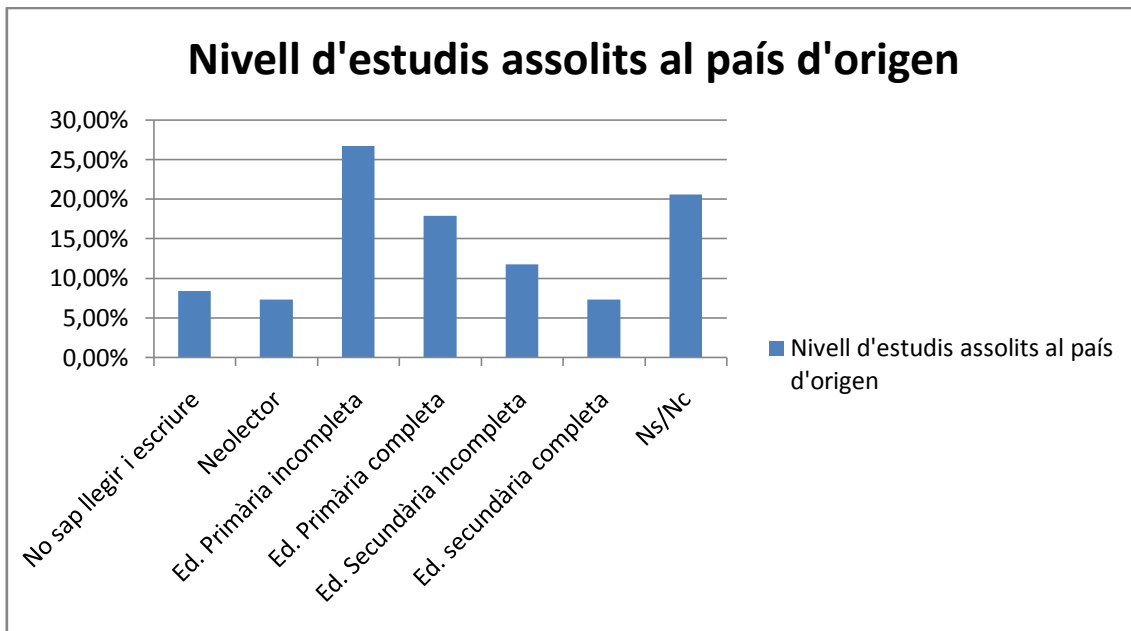

Figura 2. Nivell d'estudis assolits al país d'origen en percentatge. Font: Elaboració pròpia a partir de Capdevila i Ferrer (2003, Taula 16, p, 86).

Els ingressos familiars solen provenir només d'una persona del nucli familiar (entre el 65 i 75 %) normalment amb treballs precaris, esporàdics i escassos (70% en el cas dels homes i 95% en les dones). Moltes vegades dins les famílies es presenten problemes (un 60%) sobretot per motius econòmics (40% dins d'aquest 60%).

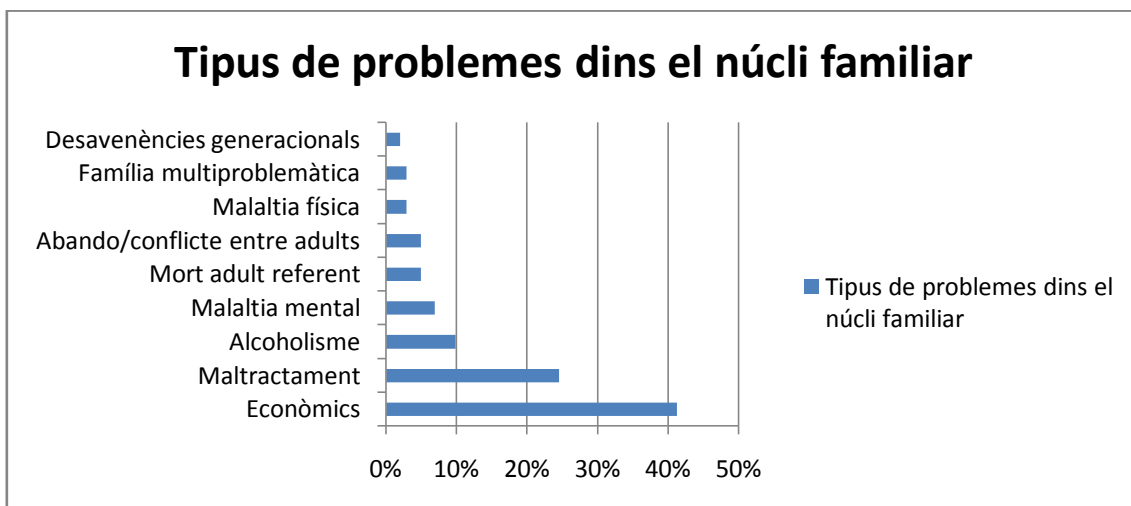

Figura 3. Tipus de problemes dins el nucli familiar en percentatge. Font: Elaboració pròpia a partir de Capdevila i Ferrer (2003, Gràfic 18, p, 86 i 241).

La majoria ha viscut migracions cap a Europa d'alguns parents (al voltant del 50%, i d'aquest un 40% de germans més grans) encara que la seva migració no va acompanyada de la trobada amb aquests. Ni tan sols ho planifiquen amb la família tot i

que aquesta sembla estar d'acord amb la intenció de marxar (en més del 75% dels casos).

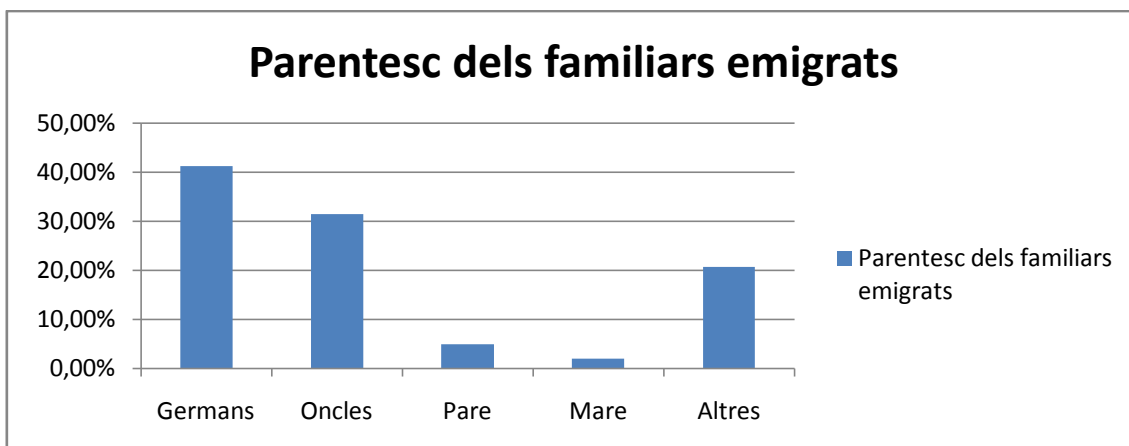

Figura 4. Parentesc dels familiars emigrats en percentatge. Font: Elaboració pròpia a partir de Capdevila i Ferrer (2003, Gràfic 22, p, 94).

El MENA sol planificar el viatge amb el grup d'iguals, encara que sovint es fa de manera individual (al voltant del 70% ho fan sols). El lloc de sortida sol ser el port de Tànger (80% dels casos) arribant a Algeciras com a primer lloc de la Península. El mitjà escollit és sota les rodes d'un camió o autocar (al voltant del 80%). La majoria no viuen cap repatriació (més del 75% dels casos) i un cop arriben solen recorre a compatriotes (45%) o a institucions (casi el 40%).

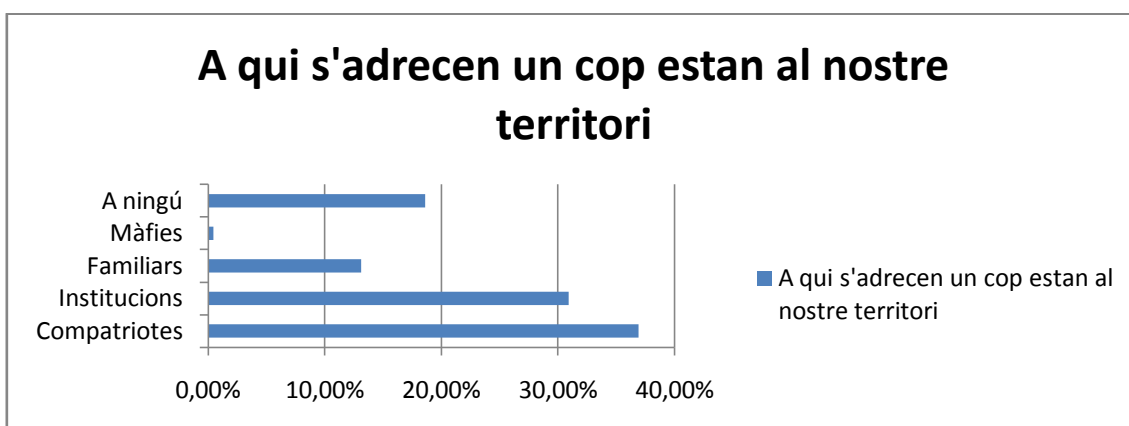

Figura 5. A qui s'adrecen els MENA un cop al nostre territori en percentatge. Font: Elaboració pròpia a partir de Capdevila i Ferrer (2003, Gràfic 29, p, 116).

No porten cap documentació o ho declaren així a l'Administració que fa la primera detecció (més del 80%). Com a dada rellevant pel tema que tractem, més de 80% dels MENA manifesta que l'objectiu d'emigrar és trobar feina.

Tot i les dades recollides, i com ja avançava Capdevila i Ferrer en el seu estudi (2003, p. 73), hi ha dades difícils d'arribar no només per la manca d'estudis específics per aquest grup, sinó també per la possible falsedat de dades transmeses pels mateixos MENA. Com comenta Al-Krenawi (2001, p. 16, segons cita Capdevila i Ferrer, 2003, p. 73) respecte a la societat marroquina, culturalment s'ensenya als adults a no obrir-se emocionalment, no explicar debilitats o problemes, especialment a estranys. Violar aquest principi, es viu com una traïció a l'honor i la família. Els estudis de DARNÀ (2000) i Rognoni (2001 i 2002) per altra banda, també constaten la poca fiabilitat de les respostes que ens donen (segons cita Capdevila i Ferrer, 2003, p. 73).

Context migrador dels MENA

El fenomen de la migració dels MENA és fins fa poc desconegut a Espanya i relativament nou arreu de la Unió Europea. Ha estat a partir de 1997 que es va notar significativament, també a Catalunya, tant pel nombre de nouvinguts, com per la problemàtica específica que presenten (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2003, p. 1).

Cal destacar que més que parlar de Catalunya, en el nostre cas s'hauria de parlar de Barcelona i la seva àrea d'influència immediata, degut al repartiment desigual entre les quatre províncies catalanes, ja que com molts autors han constatat Barcelona enregistra el 90% dels casos de MENA a Catalunya. (Capdevila i Ferrer, 2003, p. 52 i 53)

Aquesta migració té certs paral·lelismes amb la dels seus compatriotes adults, sobretot per les causes que la fomenten i les perspectives de futur que busquen. També té elements d'identitat molt específics, com circumstàncies personals i sociofamiliars molt crues en el seu país d'origen que els han impulsat a buscar una vida millor tot sols, sense protecció familiar, en una migració a Europa. S'exposen a la pèrdua absoluta de referents educatius, amb manca de recursos personals i materials per afrontar la situació i un nomadisme constant i sense rumb que es caracteritza per la circulació continuada per terres estranyes, amb el somni de trobar un lloc d'acollida ple d'oportunitats (Capdevila i Ferrer, p. 7).

Adolescència i Joventut, el desenvolupament de la pròpia identitat

Des de una edat primerenca l'esser humà va integrant-se en l'ordre social establert a través d'un procés de socialització. Aquest procés té lloc a través dels agents socials més importants, entre els que cal destacar la família i el grup d'iguals. Per als MENA, sempre en relació amb el seu procés migratori, la televisió i les conversacions als cafès en el seu país d'origen sobre la sortida a Europa, i les relacions amb compatriotes un cop en el nou context, tenen també un paper destacat.

És indubtable que la família és el principal agent de socialització. Encara que l'acceptació dels companys és cada vegada més important, la majoria dels adolescents adopta els valors dels pares en les qüestions més rellevants, tendint a seguir els seus consells. El paper dels amics o grup d'iguals es també un agent de socialització important. Per a aquests menors que viuen lluny dels pares, aquest poden arribar a ser l'únic referent, doncs estan acostumats a circular sols per diferents ciutats i països, i busquen el suport relacional i afectiu dels iguals. Malgrat això, hi ha alguns MENA que no tindran cap problema en desvincular-se'n definitivament, si les circumstàncies personals o les perspectives de futur en un altre lloc així li ho exigeixen.

Encara que abans de sortir del seu país aquests adolescents no han perdut el referent afectiu de la família, el més important per als MENA quan comencen a fer vida al carrer és el grup d'iguals, amb qui construiran el projecte migratori amb el coneixement i acceptació de la família, que ha perdut el seu paper educatiu que la cultura marroquina diposita en l'autoritat indiscutible del pare (2003, p. 99 i 100).

En el cas concret dels MENA hi ha encara altres agents de socialització força importants que poden influir molt, fent creure al menor que en el moment de sortir del seu país ja sap tot el necessari respecte el que es trobarà quan arribi al seu destí. Ens referim per exemple al que M'jid Najat (2000), explica:

“en totes les cases al Marroc es parla cada dia d'aquest o aquell parent, veí o amic que ha sortit cap a Europa, d'on ha anat i del que s'ha trobat a la seva arribada, d'on és millor anar en aquest moment o en un altre, el que s'ha de dir i el que no. A les converses als cafès, als carrers, a les tertúlies d'amics, a tot arreu es genera prou *informació* d'on anar, del que hi ha i què buscar. Després hi ha la televisió europea que es rep en totes les cases marroquines, amb anuncis i propagandes que reforcen un món d'opulència i el mite de la sortida”. (segons cita Capdevila i Ferrer, 2003, p. 113)

Un cop aquí, els MENA mostren una preferència d'ajudar-se amb companys de la seva nacionalitat que ja estiguin instal·lats (i que no tenen perquè ser de la mateixa edat), enlloc de fer-ho amb autòctons (que podrien ser una font d'informació més encertada sobre el nou context) (2003, p. 147).

L'emparament legal dels MENA al nostre territori

El sistema espanyol de protecció al menor obliga a l'atenció i intervenció o acompanyament d'aquests, prioritzant el fet de ser menor per sobre d'altres aspectes. El MENA com a menor té una acollida i tutela que prioritza la seva situació personal per sobre de la llei d'estrangeria. La llei 21/1987, de 11 de novembre modifica determinats articles del Codi Civil i de la Llei de Enjudiciament Civil en matèria d'adopció. Aquesta llei representa un canvi per a la protecció jurídica y social dels menors. És la primera vegada que l'ordenament jurídic espanyol introdueix la figura de l'acollida familiar com alternativa als centres d'adopció. El concepte "desamparo del menor" es defineix i genera el dret a la tutela de l'entitat pública corresponent a cada territori. És a partir d'aquí on s'assenta l'idea del menor com a subjecte de dret i s'abandona la visió dels menors com nens abandonats (Gaitán, L., 2011, p. 9).

Més endavant, la Llei Orgànica 1/1996 sobre protecció jurídica del menor, en compliment de la Convenció de l'ONU, reconeix a l'Estat espanyol la competència sobre els menors que es troben en el seu territori. El seu primer article diu:

“La presente Ley y sus disposiciones de desarrollo son de aplicación a los menores de dieciocho años que se encuentren en territorio español, salvo que en virtud de la ley que les sea aplicable hayan alcanzado anteriormente la mayoría de edad”. (BOE, 1996, Capítulo 1, Artículo 1. Ámbito de aplicación).

D'acord amb el dret internacional, el estatus de menors dels MENA hauria de prevaler sobre el d'immigrants, ja que la legislació sobre protecció de la infància ha de situar-se per sobre de qualsevol legislació en matèria d'estrangeria. La Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener (amb totes les modificacions posteriors) regula els drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, i per tant als MENA des de la seva posició com a estrangers. Des de la seva posició com a menors, també estan inclosos en la Llei Orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que en l'article 166 estableix la competència exclusiva de la Generalitat de Catalunya en matèria de protecció a la infància i l'adolescència (IFAM, 2009, p. 212).

La primera llei important pròpiament catalana en el camp d'atenció a la infància és la Llei 11/1985, de 13 de juny, de protecció de menors. Aquesta Llei incloïa tant facultats reformadores i de prevenció de la delinqüència, encara que dedicava més extensió al tractament de la delinqüència juvenil. Dels seixanta articles que contenia en dedicava només set a protecció dels infants desemparats (Mayoral, J., 2011, p. 12).

A partir de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de l'any 2006, es troba la nova Llei 14/2010, del 27 de maig, per als drets i oportunitats en la infància i l'adolescència (LDOIA) on se situa tant l'infant com l'adolescent com subjecte de drets i oportunitats.

El Sistema de Protecció a la Infància i Adolescència a Catalunya

A l'Estat Espanyol les competències de protecció a la infància i adolescència estan traspassades a les comunitats autònomes. A Catalunya, la Generalitat:

“Té la responsabilitat de defensar els drets dels menors d'edat i de vetllar per l'interès i el seu benestar, fent especial èmfasi a la població més vulnerable. Des del Departament de Benestar Social i Família s'articulen diversos serveis per garantir la protecció dels menors i la prevenció de les situacions de risc, per augmentar la participació d'infants i adolescents com a ciutadans i també per impulsar actuacions que promocionin el seu benestar i la qualitat de vida”.

(Departament de Benestar Social i Família, Capítol Infància i Adolescència)

Dins l'organigrama del Departament de Benestar Social i Família es troba la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (en endavant DGAIA):

“Aquest és l'òrgan encarregat de les polítiques d'infància i adolescència de Catalunya. Entre les funcions de la DGAIA estan promoure i coordinar polítiques proactives i de foment de la convivència, la tolerància i la integració sociolaboral, així com del respecte als drets de la infància, per tal que els infants i adolescents assoleixin el millor grau de benestar i desenvolupament possibles en el seu procés de consolidació de l'autonomia personal”.

(Departament de Benestar Social i Família, Capítol Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència)

Les principals línies d'actuació de la DGAIA van en relació a la planificació, direcció i execució de competències en matèria de menors en situació de risc social, protegint i tutelant el menor desemparat assumint la seva guarda i atenció si s'escau i promovent programes i accions per l'adquisició de competències socials, educatives i laborals del jove tutelat i extutelat. Per dur a terme aquestes funcions, la DGAIA disposa de diverses unitats, l'Àrea de Suport als Joves Tutelats i Extutelats (en endavant ASJTET) i l'Unitat de Planificació i Avaluació de Polítiques i Serveis. Aquests recursos i serveis s'estructuren en tres nivells diferenciats (Mapa de recursos DGAIA, 2012, p. 8):

- Serveis socials bàsics: garantits per a totes les persones, especialment per a les que necessiten ajuda i suport per situacions de necessitat personal bàsica.
- Serveis socials especialitzats (àmbit del nostre interès): s'organitzen atenent la tipologia de les necessitats per tal de donar resposta a situacions que requereixen una especialització tècnica o recursos determinats.
- Serveis experimentals: serveis i programes de caràcter experimental, d'una durada màxima de dos anys, no enquadrables en cap dels serveis descrits.

Dintre la DGAIA, cal ressaltar la unitat o àrea anomenada ASJTET:

“És la unitat que s'encarrega d'intervenir en l'accés als recursos i serveis per a persones joves tutelades, extutelades i amb dificultats socials que ho demanen. És a dir, és l'organisme que cerca la solució per cobrir les necessitats específiques de cada jove, valorant a quins programes es poden adscriure o si necessiten un altre tipus addicional de suport”. (Departament de Benestar Social i Família, Capítol Àrea de Suport a Joves Tutelats i Extutelats (ASJTET))

La legislació catalana és pionera a Espanya⁵ contemplant des del 1994 el suport a joves extutelats amb la creació del Pla Interdepartamental de majors de 18 anys, que s'inicia per la preocupació de donar suport a aquests joves. L'any 2005 aquesta preocupació desencadenaria en l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat o ASJTET. La Cartera de Serveis Socials inclou entre les seves noves prestacions de serveis socials l'acompanyament especialitzat a joves tutelats i extutelats (concretat en el SAEJ), la prestació econòmica per a joves que han estat tutelats per la Generalitat de Catalunya, i residències o pisos per a joves tutelats (16-18 anys) i extutelats (18-20 anys) (Villa, 2015, p. 8).

En el cas dels menors estrangers no acompanyats que arriben a Catalunya i que no tenen referents familiars aquí, l'acció protectora de la DGAIA té un doble objectiu:

“D'una banda, millorar l'atenció i l'acolliment amb la realització d'un estudi individualitzat de la situació i del projecte migratori de cada infant o adolescent, i de l'altra, afavorir el reagrupament familiar i el retorn de l'infant o adolescent amb les condicions i garanties corresponents, sempre que s'hagi descartat la inserció social i futura inserció sociolaboral de l'adolescent o jove a Catalunya”. (Departament de Benestar Social i Família, Capítol Infants i adolescents estrangers sense referents familiars)

⁵ Cal assenyalar que en la major part de Comunitats Autònomes no existeix un marc legislatiu específic sobre joves extutelats. Durant 2015 l'Avantprojecte de Llei de protecció a la infància aprovat pel Consell de Ministres el 25 d'abril de 2014, podria ser aprovat legislativament. (Villa, 2015, p. 7)

El primer que fa la DGAIA és valorar, a través d'un estudi, la viabilitat del reagrupament. Si aquest reagrupament o retorn al país d'origen no és possible, la DGAIA assumeix la tutela i s'inicien els tràmits de sol·licitud del permís de residència.

Procediment de desemparament dels MENA

Violeta Quiroga, directora del Grup recerca Infància i Famílies en Ambients Multiculturals (IFAM), explica que la DGAIA divideix el procediment en tres fases:

1a. *Detecció*: Es duu a terme el procés d'identificació del menor, on després d'aquest i de l'obertura d'un registre a l'Oficina d'Atenció al Menor dels Mossos d'Esquadra si és una nova inscripció, el menor ingressa en un centre de primera acollida o d'acolliment. Al finalitzar el procés d'identificació es fa efectiva la *declaració de la situació de desemparament* que comporta l'assumpció automàtica de la *tutela administrativa provisional*. El temps transcorregut des de que es detecta el jove i es tutela és de 15 a 21 dies.

2a. *Estudi del cas, avaluació i proposta de mesura*: Aquesta avaluació es du a terme en un centre d'acolliment o de primera acollida i té una duració d'entre 3 i 4 mesos. Les propostes de mesura poden ser tres: la primera és la reagrupació familiar. En cas que aquesta proposta es descarti per no ser adequada es proposa l'acolliment en família extensa, en cas que n'hi hagi i aquesta accepti, o bé l'acolliment institucional. Cal dir que el recurs residencial és la mesura més habitual en els MENA. En aquest cas, la DGAIA tramita la *tutela administrativa definitiva* (Llei 9/1998, de 15 de juliol, del Codi de família).

3a. *Aplicació de les mesures de protecció*: Una vegada resolta la mesura que la DGAIA considera més adequada, l'aplicació d'aquesta no sempre es immediata. En tots els casos la mesura pot trigar mesos a ser aplicada (Grup IFAM, 2011, p. 60 i 61).

Recursos existents

Els recursos de la DGAIA establerts en la Cartera de Serveis Socials són diversos⁶. Els que tenen més relació amb els MENA són els Centres d'Acollida i de primera acollida, Centre Residencial d'Acció Educativa (CRAE), Centre Residencial d'Educació Intensiva (CREI), Pisos Assistits en les seves diferents formes i el Servei d'Acompanyament Especialitzat a Joves tutelats i extutelats (SAEJ), evolució del Servei d'Atenció i Acollida Especialitzada en Menors Immigrants (SAAEMI)⁷.

Cal mencionar que, preguntats sobre quins eren els recursos específics per als MENA, molts professionals de l'àmbit deixen clar que en principi no hi ha recursos específics per a ells, sinó que estan dins dels recursos per a joves tutelats i extutelats, tot i que la demanda i realitat de la problemàtica faci que els recursos on estan els MENA acabin sent poblats per aquests amb més del 95% del total, com passa amb el SAEJ. L'evolució de la xarxa de serveis adreçats al MENA ha patit canvis significatius amb el pas del temps. Com s'indica a *Els menors migrants no acompanyats a Catalunya. Present i futur del fenomen* (Grup IFAM, 2011, p. 59 i 60), la xarxa de recursos de protecció per als MENA a Barcelona presenta un doble viratge. En els primers anys d'arribada dels MENA, es va passar d'una xarxa única de recursos, compartida amb els menors no estrangers, a una d'específica, dissenyada exclusivament per als MENA. Després de 10 anys d'experiència, el sistema de protecció es torna a orientar, com als inicis, cap a una xarxa de recursos el menys especialitzada possible, deixant de crear recursos exclusius per a aquest col·lectiu i pensant en recursos que puguin integrar de forma genèrica a tots els adolescents en risc.

⁶ Si es vol llegir la Cartera de Serveis Socials amb el llistat dels recursos i serveis de la DGAIA, vegis la pàgina 2 del document: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència. (2012) *Mapa de recursos DGAIA 2011. Anàlisi de dades i avaluació*. Barcelona: autor. Recuperat de http://benestar.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/07infanciaiadolescencia/temes_relacionats/info_rme_mapa_recursos_2011.pdf

⁷ El SAEJ sorgeix com a evolució del Servei d'Atenció i Acollida Especialitzada en Menors Immigrants (SAAEMI), que la Fundació Mercè Fontanilles gestiona des del 1998, amb un conveni de col·laboració amb el DGAIA i coincidint amb el creixement significatiu de casos de menors immigrants a atendre des de l'Administració, com també l'anàlisi de les necessitats i demandes dels professionals que fins aquell moment atenien aquests joves. Des del 2005, aquest servei depèn ja de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET) i assumeix definitivament les sigles SAEJ.

Els itineraris educatius dels MENA, la importància de la formació⁸

Els itineraris educatius s'entenen com la fulla de ruta que segueix el MENA mitjançant un Projecte Educatiu Individualitzat (PEI), per assolir les competències necessàries per dur una vida autònoma un cop fora de la tutela de l'Administració. Com que un dels objectius finals del servei és aconseguir la inserció sociolaboral, cal un pla de treball específic per a la inserció del jove, paral·lelament a la tasca educativa, concretat en la realització de l'Itinerari Personal d'Inserció (IPI). Es pot dividir aquest procés en:

- Primera valoració del noi.
- Procés d'aprenentatge de l'idioma.
- Cursos de formació.
- Treball individualitzat i adequat a cada persona.
- Prospecció empresarial.
- Grups de treball.
- Període de realització de pràctiques en empreses.
- Aconseguir un treball amb el seu respectiu contracta laboral i el permís de treball.

Dins dels itineraris educatius o PEIs es troba tot allò relacionat, no només amb els aprenentatges a la escola, sinó totes les accions i activitats que tenen cabuda dins la intervenció o acompanyament. En el cas concret dels MENA serien l'aprenentatge del idioma, els valors socials i culturals de la societat acollidora, les formacions i cursos reglats o no, l'habitatge, salut, els tràmits administratius necessaris, suport jurídic (assessorament i acompanyament jurídic i de mediació), l'obtenció d'una oferta laboral i el permís de treball, entre d'altres.

S'ha de tenir en compte que no existeix un itinerari educatiu establert i homogeni, acotat per un protocol únic, sinó que com el nom del PEI indica cada itinerari és individual i està assentat en la singularitat de la persona per a la que es planifica. L'itinerari educatiu i el PEI varien segons el recurs on està el noi i el seu moment personal, tendint a prioritzar unes variables per sobre d'altres pel que és difícil indicar un model tancat.

A tall d'exemple es pot veure el que brinda el SAEJ, on el procés d'estada del jove al servei es basa en la intenció de mantenir una continuïtat amb les accions iniciades en el recurs del que és derivat. Es fa una recopilació de la informació del noi (al principi i durant la seva estada), usant els instruments tècnics, l'expedient del jove, el protocol

⁸ En aquest apartat s'han utilitzat les visions transmeses per professionals de l'àmbit, sobretot del SAEJ, i l'anàlisi de Montserrat, C., Casas, F., Malo, S. i Bertran, I. (2012) *Els itineraris educatius dels joves extutelats*.

d'observació, etc. A partir d'aquí es dissenya el Projecte Educatiu Individualitzat (PEI), que s'anirà revisant setmanalment en les tutories registrant la seva evolució en el full de registres. Mensualment es revisa amb tot l'Equip Educatiu i l'Equip Tècnic i Direcció. Sis mesos després de l'arribada al servei es torna a fer un PEI.

Aquesta imatge resumeix l'itinerari tipus i cronològic que acostuma a seguir el SAEJ:

ROCÉS D'ESTADA DEL JOVE AL SERVEI SAEJ

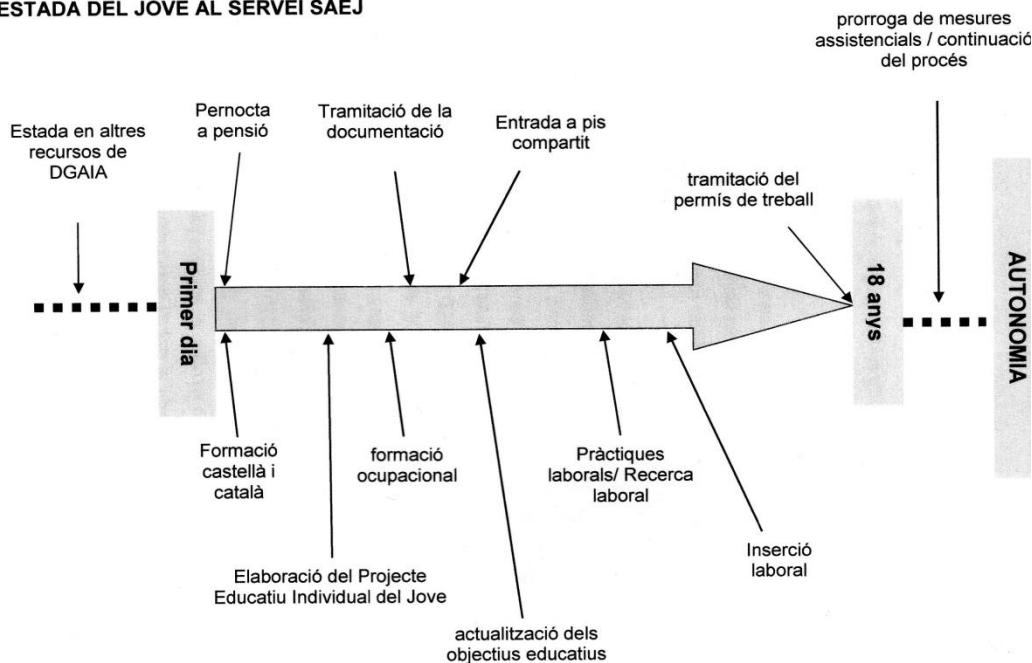

Figura 6. Imatge del PROJECTE EDUCATIU del Servei d'Atenció Especialitzada a Joves Tutelats i Extutelats SAEJ. Queda prohibida la reproducció d'aquesta imatge sense el consentiment previ del SAEJ, que si ha permès aquesta reproducció.

Tipus de formacions

Els MENA solen tenir uns nivells acadèmics molt precaris, marcant el tipus de formació que se'ls adreça, i fent una prioritat la necessitat de trobar una feina per garantir uns ingressos. Els joves tutelats i extutelats, i en especial els MENA, estan presents en un percentatge elevat en quasi tots els indicadors de desavantatge social⁹, incloent-hi pobresa, habitatge, atur, activitat delictiva i embarassos adolescents (Petrie i Simon, 2006, segons cita Montserrat, Casas, Malo, Bertran, 2012, p. 23). Aquestes dades posen de manifest la situació de risc d'exclusió social en què viuen els joves que s'han emancipat del sistema de protecció a la infància a tots els països europeus (Jackson,

⁹ A la recerca, *Els itineraris educatius dels joves extutelats en Europa* duta a terme entre 2007-2010 a cinc països europeus (Regne Unit, Dinamarca, Suècia, Hongria i Espanya) es destaca que un 31,7% de la població tutelada nascuda el 1994 estava al curs que li corresponia (a la població general era d'un 69,4%). Tanmateix, s'indicava que existia un desfament escolar en arribar al sistema educatiu i retards addicionals durant el període de tutela. Un 64,5% dels adolescents tutelats nascuts el 1994 estaven repetint curs mentre que en població general era d'un 9,1%. Ressaltava també la formació a que accedien, amb 50% dels joves derivats a un PQPI (en població general un 4,4%). (Villa, Ana, 2015, p. 11)

2007, segons cita Montserrat, et. al., 2012, p. 23). Assolir només nivells acadèmics baixos té un impacte perjudicial per als individus i les societats, i pot condemnar la població a salaris precaris o atur de llarga durada, debilitant la cohesió social (Jackson i Sachdev, 2001, segons cita Montserrat, et. al., p. 23).

A diferència de la resta de joves tutelats i extutelats, com el joves locals o fills d'estrangers ja nascuts aquí, els MENA tenen sovint la necessitat de conèixer l'idioma del país acollidor, fent necessari apuntar-los a cursos, majoritàriament de castellà i en menor mesura de català, o inclús d'anglès. En el cas concret del SAEJ hi apareixen un seguit de cursos bàsics com classes de repàs de matemàtiques i Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC), entre els més usuals.

Cursos realitzats pels MENA del SAEJ. Cal aclarir que hi ha nois que han fet més d'un curs i d'altres que no n'han fet cap:

Any	Població atesa SAEJ	Castellà	Català	Altres	Total cursos
2014	95	49	23	9	81
2013	101	60	34	0	94
2012	95	62	20	0	82
2011	97	44	26	0	70
2010	101	42	6	4	52

Figura 7. Cursos realitzats pels MENA del SAEJ. Font: Elaboració pròpia a partir de Fundació Mercè Fontanilles. (2014). *Memòria d'activitats 2013 Servei d'Atenció Especialitzada a Joves Tutelats i Extutelats SAEJ*. i els anys 2012, 2011 i 2010. Com a categoria *Altres* s'inclou formació en altres competències instrumentals. El 2014 es desglossa en l'Anglès (amb 2 joves), Instrumentals de català, castellà i matemàtiques (3 joves), Competències bàsiques (2 joves), Informàtica i Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) (1 jove) i altres requisits per accedir a ocupacions concretes (1 jove).

Més enllà d'aquests cursos bàsics, es troben cursos relacionats amb àmbits laborals com la construcció i els seus derivats i l'hostaleria i restauració en forma de PQPI (els més importants en nombre en el cas dels MENA), o els GES i actualment algun CFGM. Com a formació no reglada el SAEJ entén tots aquells cursos formatius que faciliten al jove les competències tècniques i transversals necessàries per a desenvolupar un ofici concret. Aquest és un aspecte clau en l'evolució del jove al servei i en les possibilitats de que pugui incorporar-se al mercat laboral en un futur a curt-mig termini, consolidant un perfil professional.

S'ha de tenir en compte l'elevat volum de demanda en formació en determinats oficis, i en alguns casos, la dificultat afegida dels requisits d'accés a un lloc de treball. D'aquests requisits cal destacar el permís de treball, doncs els centres formatius prioritzen alumnes amb permís de treball per assegurar el major nombre d'insercions possibles. Un altre requisit que els obstaculitza és la necessitat del Graduat en Secundària (en molts cursos de formació ocupacional aquest és un requisit indispensable).

Fins ara moltes d'aquestes formacions no reglades no estaven dins un registre rigorós. A continuació es mostra una taula amb les formacions realitzades al SAEJ durant el 2014 separades en PQPI, de llarga durada i amb característiques concretes, i formacions de curta i mitja durada, classificades en aquest cas com a Formació Ocupacional:

Formació NO reglada	PQPI	Formació Ocupacional
Hosteleria i restauració	2	19
Prelaboral	0	19
Construcció, rehabilitació i manteniment	14	1
Jardineria i Agrària	12	0
Comerç	5	4
Serveis a les persones	0	5
Indústria Alimentària	4	0
Fusta, moble i suro	4	0
Fabricació mecànica	4	0
Atenció al client	1	1
Logística i emmagatzematge	0	2
Manteniment de vehicles	1	1
Informàtica i telecomunicacions	1	1
Textil	1	0
Imatge Personal	1	0
Total	50	53

Figura 8. Formació no reglada, PQPI i Formació Ocupacional, realitzats pels MENA del SAEJ. Font: Elaboració pròpia a partir de Fundació Mercè Fontanilles. (2014). *Memòria d'activitats 2013 Servei d'Atenció Especialitzada a Joves Tutelats i Ex-tutelats SAEJ*. i els anys 2012, 2011 i 2010. Durant l'últim any s'ha prioritzat l'abandonament progressiu dels àmbits de la construcció i hosteleria, saturats d'aquest tipus de mà d'obra, veien nous àmbits creixents com Jardineria i Agrària.

Pel que fa a la formació reglada, el SAEJ constata un canvi de tendència en realitzar Estudis Superiors, com els Cicles Formatius de Grau Mig (CFGM) o el curs de preparació a la prova d'accés a aquests cicles. A continuació es mostra l'evolució d'aquesta tendència. Per poder accedir al CFGM els joves han de tenir una nota igual o superior a 8 en el PQPI, o superar la prova d'accés.

Any	Graduat Escolar(GES)	Preparació Prova d'accés	CFGM	TOTAL
2014	16	1	9	26
2013	20	0	15	35
2012	18	3	9	30

Figura 9. Formació reglada, GES, Preparació Prova Accés, CFGM, realitzats pels MENA del SAEJ. Font: Elaboració pròpia a partir de Fundació Mercè Fontanilles. (2014). *Memòria d'activitats 2013 Servei d'Atenció Especialitzada a Joves Tutelats i Ex-tutelats SAEJ*. i els anys 2012, 2011 i 2010.

Tendència del nois que inicien el CFGM aquell any des de la primera aparició:

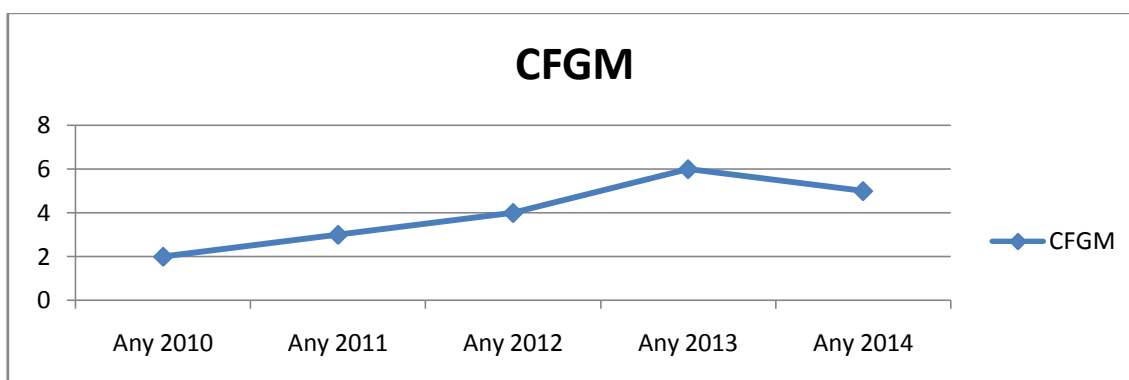

Figura 10. Tendència dels MENA del SAEJ que inicien el CFGM aquell any. Font: Elaboració pròpia a partir de Fundació Mercè Fontanilles. (2014). *Memòria d'activitats 2013 Servei d'Atenció Especialitzada a Joves Tutelats i Ex-tutelats SAEJ*. i els anys 2012, 2011 i 2010. Sembla que aquesta tendència quedarà frenada degut a les dificultats dels MENA per aprovar .

Les dificultats que troben els MENA

Les dificultats més grans que troba aquest col·lectiu es deriven de la necessitat de millores substancials en el sistema educatiu per augmentar l'accés, la flexibilitat i el suport prestat als nois en acolliment, impulsant la seva continuació en l'educació post-obligatòria i superior. S'apunten reptes importants per als serveis d'atenció als joves extutelats, particularment el fet d'augmentar l'ajuda social i econòmica perquè els joves extutelats puguin centrar-se en les seves carreres educatives, sense la pressió per subsistir econòmicament, que desencadena en molts casos en l'abandonament de la formació tot i iniciar-la (Montserrat, et. al., p. 32 i 87). L'educació formal, per altra banda, és un tema obviat tant a l'escola com al sistema de protecció, sobretot pel fracàs

escolar que ja han experimentat i el rebuig mutu entre centre escolar i alumne, que no ajuda a canviar la dinàmica. La vida quotidiana als centres és força complicada fent també que la formació en sí quedi de vegades relegada a un segon terme, constatant que l'entorn residencial no és l'opció més afavoridora per a la normalització en la seva estada escolar (p. 34, 85 i 88). L'alternativa a la vida al centre és trobar un acolliment amb una família aliena o amb un membre de la família extensa del jove, sent aquesta última més habitual que la primera en termes generals, però no pels MENA.

Els serveis de protecció a la infància no tenen masses expectatives pel que fa a la formació dels MENA. El seu objectiu principal és la independència econòmica dels joves mitjançant el treball, i no el seu accés a l'educació post-obligatòria (p. 34 i 85). S'ha de tenir en compte que es parteix d'una formació molt bàsica en el millor dels casos, que es tradueix en la necessitat d'oferir recursos formatius no formals o professionals, és a dir recursos més pensats per aquests joves a diferència de la rigidesa del sistema educatiu reglat (p. 84, 85 i 89), intentant com a mínim inscriure'ls per a participar en un curs formatiu encara que sigui no reglat (p. 86).

L'itinerari centrat en l'àmbit sociolaboral

El SAEJ té una preocupació cabdal sobre la part més lligada a la realitat sociolaboral d'aquest joves, ja que un dels seus objectius és aconseguir la seva inserció sociolaboral. El pla de treball del SAEJ per a la inserció (IPI), es resumeix en aquesta imatge:

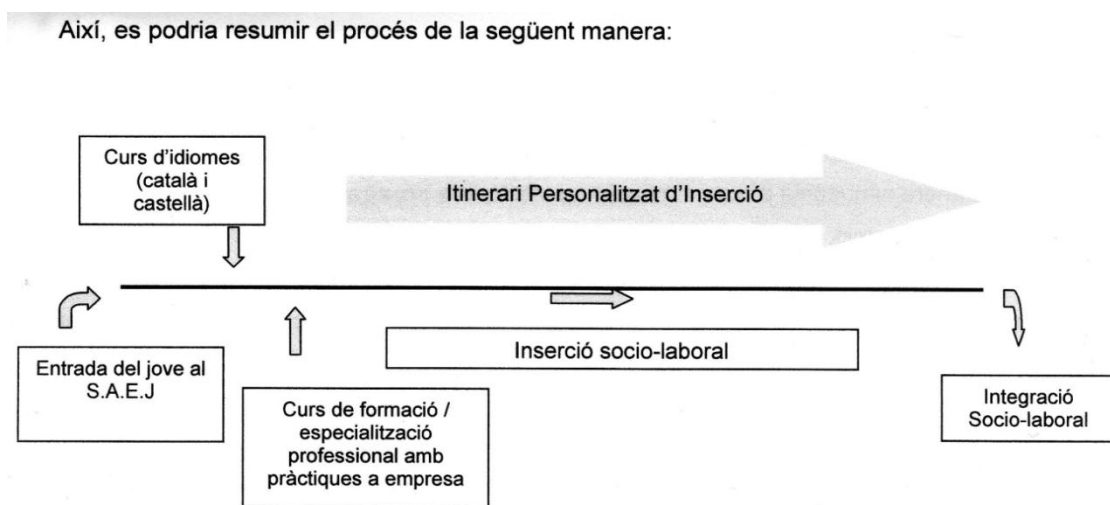

Figura 11. Imatge extreta del PROJECTE EDUCATIU del Servei d'Atenció Especialitzada a Joves Tutelats i Extutelats SAEJ. Queda prohibida la reproducció d'aquesta imatge sense el consentiment previ del SAEJ, que si ha permès se reproduït en aquesta investigació.

En l'actualitat els itineraris centrats en la inserció sociolaboral estan patint una sèrie de canvis que modifiquen aquesta cronologia presentada.

Ha estat molt difícil obtenir dades sobre els permisos de treball que assoleixen els MENA, doncs els diferents registres, com el del Ministerio de Empleo y Seguridad Social, Observatorio de la Infancia, etc., els agrupen dins de la categoria "immigrants o estrangers" o dins del col·lectiu general de joves tutelats i extutelats, fent impossible fer una previsió veraç únicament dels MENA. En el cas del SAEJ el servei, tot i les dificultats, està aconseguint un percentatge força elevat, com mostren els 15 permisos de treball obtinguts l'any 2014 i els 10 tramitats i 8 en tràmit en el que va de 2015 i moment de tancament de l'estudi, amb una mitjana d'entre el 15 i 20% del total de MENA que transiten pel servei, segons dades de la professional d'inserció laboral del servei, constatant que el percentatge canvia molt segons l'any.

Procediment legal per obtenir el permís de treball i treballar per als estrangers a Espanya¹⁰

El marc jurídic de treball de l'Estat Espanyol varia segon si la persona és autòctona o estrangera. Al seu torn, la categoria de persona estrangera també es pot dividir en dos subgrups segons si no necessita tramitar una autorització de residència -ciudadà de la Unió Europea, segons l'Acord sobre Espai Econòmic Europeu (Noruega, Liechtenstein i Islàndia), Andorra i Suïssa- o si ho necessita -resta de països-.

L'entrada en territori espanyol d'una persona estrangera no comunitària queda regulada per la Llei d'estrangeria 4/2000, modificada per la LO 8/2000 i la LO 14/2003. D'acord amb la Llei d'Estrangeria per treballar a Espanya cal tenir un visa de residència i treball, que habilita a la persona per residir al país i per exercir una activitat laboral o professional, ja sigui per compte aliè (entès com a que el treballador posseeix una oferta laboral de feina a Espanya) o propi (entès com a que el sol·licitant té un projecte comercial o activitat laboral que desenvoluparà de manera independent però degudament autoritzat per l'organisme laboral espanyol).

El ciutadà estranger que vulgui realitzar qualsevol activitat lucrativa, laboral o professional a Espanya ha de complir els següents requisits:

¹⁰ La informació aquí descrita s'ha extret del *Ministerio de Empleo y Seguridad Social* i en especial de la pàgina web de *MeQuieroIr.com*.

- Ser major de setze anys (si per compte propi, l'edat mínima seria 18 anys).
- Posseir l'autorització per residir i treballar a Espanya. Primer cal la sol·licitud per part de l'ocupador que ofereix el contracte de treball presentant una oferta d'ocupació en ferm a les Oficines d'Estrangeria corresponents, i posteriorment la sol·licitud de la visa per part del treballador estranger.
- Obtenir un visat de treball i residència un cop sigui emesa l'autorització de residència i treball.
- Entrar a Espanya en el termini de vigència del visat quan s'hagi obtingut, i un cop efectuada l'entrada al país sol·licitar personalment en el termini d'un mes la Targeta de Residència, que li acredita la permanència legal al nostre territori.

Per tant, el primer que necessita tenir la persona estrangera són les autoritzacions de residència i treball que l'acrediten per residir i treballar a Espanya de forma legal. Les condicions per obtenir l'autorització de residència i treball van lligades a tres supòsits: disposar d'una autorització de residència o estada per estudis o investigació; trobar-se en situació de sol·licitar una autorització de residència per arrelament o de residència i treball per arrelament, i tenir una oferta de treball en ferm i residir fora de l'Estat Espanyol (els tràmits de sol·licitud anirien a càrrec de l'empresari que contracta amb una oferta d'ocupació de 40 hores setmanals per un període d'un any).

En el cas dels estrangers que resideixen de forma il·legal al nostre país, hi ha autoritzacions de residència per circumstàncies excepcionals. Aquesta seria la única via per les persones que resideixen a l'Estat Espanyol per regularitzar la seva situació, doncs el fet de ser "irregular" no té cap via ordinària més enllà de la repatriació, com ara les raons humanitàries, per arrelament laboral o social.

Cal tenir present que l'actual ordenament jurídic no contempla l'expulsió dels MENA, en tant es troben sota la tutela de l'Administració. Segons l'article 35.7 "se considerará regular, a todos sus efectos, la residencia de los menores que sean tutelados en España por una Administración Pública o en virtud de resolución judicial, por cualquier otra entidad" per tant la seva estada al territori es considera legal i no se'ls podria expulsar.

Als MENA, al ser tutelats per part de l'Administració, automàticament se'ls atorga la situació de residència legal, on poden aprofitar una de les excepcions per poder treballar, la que permet al menor estranger no acompanyat tutelat per l'Administració i en edat laboral treballar si fa activitats per afavorir la seva integració social, donant una

gran importància al fet d'estar cursant algun tipus de formació. Tot i aquesta via afavoridora per poder treballar, aquesta deixa de tenir vigència un cop el MENA arriba a la majoria d'edat, passant a tenir els mateixos requisits que un estranger adult.

El MENA obté la residència un cop se li tramita la tutela definitiva per part de l'Administració. La residència inicial és d'un any de vigència, encara que la realitat diu que es podria dividir en dos parts, una de nou mesos i una altra de tres. Des de la Subdelegació del Govern i Fiscalia s'insta que durant 9 mesos s'ha d'intentar retornar-lo amb la família, estudiant el cas del menor.

Els drets humans universals deixen clar que el millor pel noi és estar amb la seva família. En la *Convenció sobre els drets de l'infant* de Nacions Unides (1989) en el seu preàmbul, els estats membres consideren la família com a grup fonamental de la societat i com a medi natural pel creixement i el benestar de tots els seus membres, i particularment dels infants. Reconeix que per a aconseguir un desenvolupament ple i harmoniós de la seva personalitat, el noi ha de créixer en un medi familiar amb una atmosfera de felicitat, amor i comprensió. En l'Article 9 es declara que els Estats membres vetllaran perquè l'infant no sigui separat dels seus pares contra la seva voluntat, si no fos perquè les autoritats competents, d'acord amb la legislació i els procediments aplicables, decideixin que aquesta separació és necessària per a l'interès primordial de l'infant.

Si el retorn amb la família no és possible o beneficiós pel menor, passa a ser prioritari el bé d'aquest per sobre del reagrupament familiar. Si passats aquests mesos no hi ha possibilitat del reagrupament se li dona la residència, encara que com apunten alguns professionals "actualment en alguns casos ens estan donant residències de tres o quatre mesos, perquè tenen en compte els 9 mesos anteriors".

A partir d'aquí el procés de renovació és per dos anys, després una altra de dos anys fins arribar a la de cinc anys, entesa com de llarg durada, i que cada cinc anys s'ha de renovar fins que es pugui sol·licitar la nacionalitat (on caldrien 10 anys de residència). Aquesta renovació fins assolir la nacionalitat no és una realitat per cap dels MENA mentre estan sota la protecció, ja que l'edat mitjana d'arribada està al voltant dels 14 o 16 anys. En el cas del permís de treball, hi ha dos elements a tenir en compte. Per un costat es troba l'excepció per treballar entre els 16 i 18 anys que permet al menor estranger no acompanyat tutelat per l'Administració i en edat laboral treballar fent

activitats que afavoreixen la seva integració social. Per l'altra banda s'ha de veure la realitat del MENA quan ja és major d'edat, on necessitaria una oferta laboral de 40 hores setmanals i d'un any de durada.

Si el MENA aconsegueix un permís de treball d'un any (amb la mateixa durada que l'oferta de feina) i durant aquest any ja no treballa, podria buscar una nova feina fins que caduqués aquest permís de treball. Si passat aquest any segueixi tenint una oferta de feina, tornaria a la cronologia de renovacions lligades al permís de residència. La renovació del permís de treball sempre anirà en relació a la residència i treball, canviant el permís de residència per permís de residència *i treball* i continuant amb el compte del temps ja iniciat quan només es tenia el permís de residència.

El camí per obtenir el permís de treball

Amb la intenció de treballar en xarxa amb els diferents programes que el formen, l'ASJTET va crear el Programa d'inserció sociolaboral "Via Laboral" per afavorir que el jove pogués traçar el seu projecte professional, dintre del seu PEI, assessorant i orientant la seva formació, inserció i intermediació amb empreses de l'ASJTET. Dins d'aquest programa es troben tres agents clau: el propi jove tutelat i extutelat, les entitats i recursos que l'acompanyen, i per últim els centres de formació i les empreses.

L'itinerari que s'ha seguit per intentar que el MENA obtingui el permís de treball un cop és major d'edat, ha estat en primer lloc inscriure'l a un curs formatiu, on s'ofereixen pràctiques en empreses, ja que és l'únic camí per establir un contacte entre el MENA i l'empresa, que és la que fa l'oferta laboral. A partir d'aquí i amb el suport del professional social de referència i del recurs on transita, s'intenta que si l'empresa està conforme amb la feina i actitud del treballador en pràctiques li tramiti l'oferta de treball, que ha de ser obligatòriament d'un any de durada i 40 hores setmanals. També és imprescindible que l'empresa no tingui deutes o processos legals oberts (com tràmits de resolució d'un acomiadament improcedent) amb Hisenda o la Seguretat Social, i que pugui demostrar que tenen opcions per contractar un treballador, sobretot si el que contracta és autònom o és una empresa nova o amb pocs treballadors. Un cop es té l'oferta en ferm i l'empresa comença a tramitar-la s'engega el procés per obtenir el permís de treball.

Actualment aquest camí, que és anomenat pels professionals com *convenis de pràctiques bilaterals entitat-empresa*, és el que ofereix alguna possibilitat d'èxit

d'aquest itineraris. S'ha proposat una iniciativa a nivell europeu per reduir l'atur juvenil, anomenada *Garantia Juvenil*, que condiona tot aquest procés. Si abans el MENA feia un curs en el mateix recurs, buscant pràctiques a empreses i amb sort arribant a l'oferta laboral, ara sembla que el procés serà igual però el curs, les pràctiques i l'oferta dependran de *Garantia Juvenil*.

En principi a partir d'aquest canvi l'entitat ja no podrà buscar a l'empresa sinó que es farà a partir de *Garantia Juvenil*, encara que molts dels professionals ho continuaran fent (coordinant-se sempre amb *Garantia Juvenil*), veient que acaben aconseguint més promoció i èxit que el mateix Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) o altres recursos d'inserció. Caldrà estar atents a dos aspectes rellevants per als que dirigeixen aquest procés: un és que tot i que els cursos són per formar-se, quan un ja està format, tenen una funció diferent a la que els fa néixer. No es tracta tant d'adquirir coneixement nou com de que la empresa vegi al jove; per aquest motiu sempre s'inscriuen en cursos amb pràctiques. L'altre aspecte, lligat al procés de canvi dels itineraris d'inserció, és la importància d'una discussió activa entre els actors implicats en l'accés a *Garantia Juvenil*.

Moltes entitats com la Federació d'entitats amb projectes i pisos assistits (FEPA) i Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS), tot i entendre que la idea general de *Garantia Juvenil* és molt positiva perquè engloba tot, es queixen de que amb els requisits d'entrada, els MENA queden exclosos i no poden accedir ni a la formació (cosa que si es feia abans quan els centres ho feien de manera autònoma). Tot i això sembla que el SOC, en les reunions que està tenint amb els agents implicats, entén que aquest problema es solucionarà i en principi aquests requisits no seran vigents per als joves tutelats i en especial pels MENA. D'aquesta manera es pressuposa que qualsevol noi que estigués tutelat per la DGAIA o seguiment per part de l'ASJTET, entrarà directament a *Garantia Juvenil* sense necessitat del permís de treball.

La importància del treball

Des del segle XVIII el treball és al centre de la visió del món. Ha estat el principal element d'identitat personal i social, estructurant l'activitat social, condicionat l'urbanisme, determinat les ideologies i influenciat els sistemes d'aprenentatge. Durant segles el treball ha anat vinculat a la llibertat individual i a la possibilitat d'una identitat col·lectiva, encara que actualment es pot dir que la llibertat és en realitat la llibertat d'elecció de l'estil de vida que es vol dur a terme, escollint d'entre les possibilitats de consum. Ara es busca a través del consum el que en altres èpoques aportava el treball: en lloc de sentir-se realitzat a través del treball, es pretén tenir una feina que permeti realitzar-se fora d'un mateix. Per tant, l'exclusió laboral actual no és només el resultat d'uns determinats atributs individuals, sinó un producte històric, una construcció social. Quan una persona passa a estar en situació d'atur, pateix per la manca d'ingressos econòmics i també per la manca de sentiment d'utilitat social i la incertesa de la seva situació personal (Orteu, 2011, p. 21 i 22).

El paper que juga el treball en la societat queda molt ben respost per Fresno (2013) en l'article en línia *¿Qué papel juega el trabajo en la sociedad? ¿Qué significa socialmente el desempleo? ¿Y el empleo?* on explica com la feina és un element essencial pel sosteniment i desenvolupament de qualsevol societat, és la base de l'economia productiva i, com a tal, un factor bàsic per al creixement i funcionament econòmic. Però alhora, i seguint les idees de Fresno, també funciona com a factor de cohesió i justícia social, possibilitant la participació de les persones, la distribució de la riquesa, la garantia dels drets, i a nivell individual actuant com element d'integració social, permetent la millora dels estàndards de vida i les cotes de benestar personal i social (Capítol *¿Qué papel juega el trabajo en la sociedad?*, paràgraf 1 i 2).

Per tant si un no té aquesta feina i es troba aturat, pateix el perill de que al quedar al marge de la estructura productiva. Les persones aturades s'allunyen simbòlica i fàcticament del sistema global de les seves societats, de la participació, la riquesa i la garantia dels drets que s'articulen al voltant de l'ocupació. Això restringeix les seves capacitats personals de desenvolupament, i sovint també les familiars. La desocupació, al seu torn, allunya a les persones d'altres possibilitats de participació social i d'oportunitats de socialització, per no comptar amb els mitjans suficients per poder participar activament en la dinàmica social. Doncs hi ha una qüestió d'estatus i

reconeixement associat al treball” (Capítol *En este marco ¿qué significa socialmente el desempleo?*, paràgraf 1, 2 i 3).

Del treball realitzat per Navarrete, com a director, per al Institut de la Joventut d’Espanya en *Jóvenes, derechos y ciudadanía. Fundamentación teórica y análisis cualitativo de una nueva frontera de derechos para los jóvenes*, en especial el capítol 8, *Trabajo, empleo y autonomía económica*. (2006, p. 81 a 91) s’extreu que la qüestió laboral apareix des del principi en el discurs dels joves com un valor fonamentalment instrumental, que si no és capaç de procurar plena satisfacció personal (autorealització), almenys serveix per accedir a béns materials (i bàsics) com la vivenda i la vida independent, entesa com a emancipació i maduresa social. S’ha d’entendre el treball no només com un dret, sinó com a dret bàsic, ja que la falta d’aquest està associada a les barreres per a la emancipació i el desenvolupament personal (p. 90 i 91) per damunt d’altres elements.

Aquesta dificultat de trobar feina, és especialment preocupant per als MENA, doncs per poder treballar, cal tenir tota la documentació en regla, més de 16 anys i una oferta de treball d’una empresa, que implica estar en el final del procés entès com ja regularitzat, com detallen les dades de l’estudi de Capdevila i Ferrer, on només el 13% aprox. dels MENA vigents enquestats afirma estar treballant.

Amb relació a aquesta situació, Ana Villa, directora de la FEPA el 2015, comentava en la presentació del dossier *Joves extutelats: El repte d’emancipar-se avui*, que “els serveis d’orientació i suport laboral existents al territori han estat menys efectius en els darrers anys i és en bona part per això que des d’alguns territoris s’ha fet una major aposta per la formació dels joves” (p. 10). En aquesta afirmació hi ha qüestions que val la pena analitzar. D’una banda està el tema dels recursos d’inserció normalitzats, per altra el camí laboral al que s’empeny al MENA i per últim, els impediments per assolir el permís de treball.

Partint de la idea que han comentant diferents professionals socials d’inserció laboral, sembla que els pocs permisos de treball que s’aconsegueixen pels MENA (fins que *Garantia Juvenil* no era una realitat), s’obtenen gràcies a empreses que ells anomenen “de caritat” o en l’àmbit empresarial amb empreses amb un fort compromís de valor social per promocionar sectors socials amb més risc i exclusió.

L'escenari que trobem en l'actualitat mostra també un mal enfocament dels tipus de feines a les que, per les limitacions existents (falta de formació o de temps), s'acaba decantant l'orientació i guiatge. A vegades s'orienta als MENA a àmbits laborals ja saturats de mà d'obra amb baixa qualificació (construcció, restauració). Hi ha alguns exemples d'una bona acció per facilitar aquesta entrada dels MENA, com el Programa ArtIntegrat o la línia "Projecte Recuperem Oficis", per formar-los en àmbits que es preveu que seran necessaris i que els joves locals no volen fer, però encara són poques aquestes accions. Els oficis perduts, l'artesanía, entre d'altres, són valorats i a vegades fins i tot ben pagats. Són feines que solen estar lligades als valors culturals de la societat en la que ara es troben. Així més enllà d'obtenir feina, ingressos i el permís de treball amb aquestes activitats aprenen a treballar, amb paciència, tenint cura dels detalls. El repte és trobar la forma de que aquestes opcions no siguin, com ara, una minoria.

D'altra banda, i mentre es consideren els obstacles que troba aquest col·lectiu per trobar una sortida a les seves necessitats, és important recordar les limitacions que, com a qualsevol lloc del món, estableix la llei. Demanar 40 hores tot i els elements que ho avalen (poder mantenir-se en un país estranger, etc.), com fa la legislació actual, sembla difícil d'assolir, ja que no tots els espanyols treballen 40h setmanals, particularment amb la crisi econòmica actual.

En els continguts presentats a les *IV Jornadas sobre Derecho de los Menores* de l'octubre de 2005 a Madrid, s'explica que: el menor estranger podrà treballar a Espanya mentre estigui tutelat i que al complir els 18 anys, amb independència del seu grau d'integració en la societat i disposar d'un contracte de treball, no podrà seguir treballant i tampoc podrà accedir al règim general al·legant que ha sigut titular fins a dos anys de l'excepció d'autorització per treballar (dels 16 als 18 anys), sinó que per la concessió d'una nova autorització, s'haurà de contemplar prèviament la situació nacional d'ocupació i s'hauran de seguir els tràmits generals. És a dir, l'excepció d'autorització per treball s'extingeix quan cessin les circumstàncies que van motivar la seva concessió (en el cas dels menors estrangers, al complir la majoria d'edat). Conformem a l'article 69.4 del Real Decret 2393/04, el fet d'haver estat titular d'excepció de permís de treball no generarà dret per l'obtenció d'autorització de treball en règim general. Per tant, la desprotecció és total, encara que tingui una feina, el mateix dia que compleix els 18 anys cessa la tutela i passa a ser treballador en situació documental irregular, però

només pel que fa al treball (Traduït i parafrasejat de Lázaro, I. E. i Culebras, I., 2006, p. 140 i 141).

Per aquesta restricció legal i altres raons, es produeix una situació en la que no hi ha continuïtat en el seguiment d'aquest joves un cop abandonen el sistema de protecció. La directora de la FEPA ja explicava que cal anar més enllà després de deixar la seguretat del sistema de protecció. Se sap poc sobre les experiències i percepcions d'aquests joves durant i després del període de transició a la vida adulta. Acostumen a tenir problemes perquè un cop que abandonen els recursos residencials molt pocs estan preparats per fer aquesta transició, i són els propis professionals els que assenyalen la importància de continuar l'acompanyament més enllà de la majoria d'edat (Villa, 2015, p. 12). La realitat és que als MENA, com als joves tutelats i extutelats, se'ls demana molt més que a qualsevol jove, sense tenir les possibilitats que tenen els altres. No es té present tota la inversió humana i econòmica feta, en base als resultats d'èxit social presentats.

La realitat legal o emparament dels MENA, tot i encertada i ben acotada, presenta algunes dualitats com la de menor i estranger (o la estatal i autonòmica), que a vegades comporta la prioritització d'una sobre l'altra per saturació del sistema o per un o altra requeriment legal, intentant fer més reagrupacions o expulsions que ingressos al sistema de protecció i en ocasions, derivant-los a d'altres espais. Una altra dificultat que contribueix la legislació actual és que no hi ha coherència legal entre comunitats ni quotes definides. Així algunes comunitats acaben saturades i no per mala praxis, sinó precisament per assumir una responsabilitat social envers aquest col·lectiu.

La importància de la gestió de les emocions

Encara que l'aspecte laboral es prioritari per aquest col·lectiu, és necessari parlar també de les emocions. Els professionals socials, i els mateixos MENA, defensen la idea de que aquests joves necessiten un acompanyament emocional durant el procés socioeducatiu i laboral. Les experiències vitals dels joves tutelats i extutelats com a conjunt, però especialment dels MENA, són generadores de malestar emocional, ja que han viscut trencaments constants al llarg de la seva vida, desencadenant en desconfiança en ells mateixos i en els que se suposa que els protegeixen.

Tal com detalla Ana Villa (2015) en l'estudi sobre *l'Atenció als joves extutelats: evolució, valoració i reptes de futur* encarregat per FEPA, un dels temes importants és

el treball de les emocions. Es parla de que a l'hora de treballar amb aquests joves es necessari: "saber entendre el que passa, posar-hi nom i aprendre a gestionar aquestes emocions". Alguns joves mencionen la soledat que senten quan surten dels centres residencials i quan se'n van del pis assistit, indicant que caldria més preparació per enfrontar-se a la realitat tot sols i amb les relacions interpersonals. Per la seva banda, en l'estudi europeu sobre *Els itineraris educatius dels joves extutelats*, els joves expliquen els sentiments d'inseguretat, de ràbia i temor que tenen per veure's obligats a prendre les seves decisions i a resoldre dificultats relacionades amb la família, els estudis, els amics, el treball o l'habitatge ells sols. Els pares tampoc representen una font de suport. No tenen una família a la qual recórrer en cas de necessitat, sent ells mateixos els que sovint proporcionen el suport, sentint-se'n responsables de tots. (Villa, A., 2015, p. 17.)

Conclusions

El MENA tot i ser menor tutelat, té unes característiques que cal tenir en compte durant el seu acompanyament. L'etapa evolutiva en la que es troba, l'adolescència, es destaca amb altres factors importants, com el fet de ser estranger (majoritàriament d'Àfrica), o l'experiència adulta que ja acumula quan arriba al nostre territori, independentment de l'edat.

Hi ha pocs treballs sobre la realitat dels MENA com un col·lectiu específic, separat d'altres joves. Els recursos i serveis adreçats per a tots els joves en risc estan majoritàriament poblats per ells, sobretot a partir dels 16-18 anys, particularment els serveis que tenen la seva tutela o que els fan un acompanyament holístic. Englobar en un mateix grup de joves tutelats i extutelats, tants els autòctons com els estrangers amb o sense acompanyant, no aporta informació específica sobre els MENA. Aquesta invisibilitat informativa en la majoria dels estudis sobre els menors tutelats no acompanyats és una trava per millorar la tasca que es fa amb ells. Quan més es sàpiga millor es podrà avaluar la seva realitat, podent repensar els punts de millora.

En referència al seu context sociolaboral, s'ha de tenir present la necessitat d'obtenir un permís de treball. Com s'ha descrit, encara que tinguin permís de residència al estar tutelats per la Generalitat de Catalunya, per assolir el permís de treball necessiten també una oferta laboral amb característiques molt concretes. Després d'un estudi com aquest centrat sols en els MENA, es pot dir que resulta incongruent que per obtenir el permís de treball, el MENA hagi de donar-se d'alta a *Garantia Juvenil* on, i aquest és el peix que es mossega la cua, per poder-hi entrar haurà de haver obtingut primer el permís de treball. Aquest bucle no es pot mantenir.

Per últim, i pel que fa al entorn holístic d'aquest joves, cal tenir en compte la seva dificultat gestionant les emocions, que sovint ve determinada per l'entorn familiar y cultural previ. Més enllà d'ajudar-los a trobar una via per a assolir la seva autonomia econòmica obtenint els permisos corresponents, s'ha d'atendre a les seves necessitats emocionals, ja que en molts casos la principal carència que mostren és la incapacitat de confiar en l'autoritat i en els adults del seu voltant. Ajudar-los a desenvolupar aquesta confiança en els altres ha de ser també part integral de l'actuació amb aquest grup.

Vies de millora

S'observa que els serveis d'inserció laboral (SOC, Via Laboral, Garantia Juvenil, etc.) per desconeixement del perfil específic dels MENA, el ràtio i l'heterogeneïtat dels seus usuaris i la necessitat d'èxit per rebre subvencions, no són tan efectius com els recursos on transiten els propis MENA, que en principi no estan tan especialitzats en matèria laboral però sovint tenen més èxit. L'evidència ens mostra que els recursos d'inserció laboral, tot i estar especialitzats i comptar amb professionals experts, mostren un èxit molt inferior que d'altres especialitzats en l'atenció al jove. Veient aquesta realitat cal reflexionar si no seria millor descentralitzar el suport segons els recurs, per exemple agafant els recursos econòmics, i inclús humans, del SOC per destinar-los als recursos que els atenen holísticament. Es podria proposar un estudi al voltant d'aquesta reestructuració dels recursos humans i econòmics més enllà de la demanda, tot i necessària, de més pressupost.

Al arribar al nostre país el MENA més que un estranger és un menor, i caldria també establir un terme mig entre els requeriments per ells i els requeriments d'un autòcton o d'un immigrant adult, cosa que no passa en l'actualitat. Si ja tenim una excepció com a estranger per poder treballar entre els 16 i 18 anys sense un permís de treball si el menor està tutelat per l'Administració, no es podrien fer d'altres excepcions? Si poguessin tenir el permís de treball amb ofertes laborals a temps parcial o de temporada, almenys mentre estan en el sistema de protecció, les seves possibilitats d'integració i promoció al nou entorn augmentarien considerablement. Així, aquell esforç sobrehumà que se'ls demana quedaria recompensat d'alguna manera i no es tiraria per terra la feina feta.

Una opció interessant que caldria estudiar per a que els recursos no siguin tan dependents de la "caritat" de les empreses ni del pressupost establert per l'Administració, seria crear tallers de producció laboral dins dels mateix recursos, on els usuaris poguessin aprendre un ofici i treballar (com creant un menjador social, un restaurant, un forn, etc.). Per exemple, si el SAEJ pogués crear una petita cafeteria amb l'esforç dels seus usuaris, podria coordinar-los amb horaris laborals flexibles segons les necessitats dels seus PEIs o Itinerari Personal d'Inserció (IPI), acabant amb part dels impediments legals i amb l'impossibilitat de conjugar estudi i feina. Més enllà, mentre treballen es podrien potenciar altres aspectes del seu acompanyament, com la importància de l'esforç, la dedicació, etc. Per altra banda, la Generalitat de Catalunya trobaria una font d'ingressos extra, o almenys una despesa menor, ja que si el MENA

com qualsevol jove tutelat treballa en aquest espai creat del recurs pot ser no necessària d'altres prestacions addicionals.

Pel que fa al nivell de coordinació general d'esforços, cal un treball en xarxa a nivell estatal i europeu que abordi qüestions com la coordinació de recursos estatals i autonòmics. Encara que cada comunitat ha d'atendre les seves necessitats, caldria un mediador que actués com interlocutor entre elles per treballar de manera interdisciplinària, buscant entre totes les comunitats uns mínims tolerables per totes.

Per últim, i en el que respecta a la necessitat de vincle i afecte dels MENA, s'hauria de determinar si més enllà de l'Administració es podria crear un sistema per garantir que tot MENA compti amb una persona de referència, a manera de mentor personal. Caldria crear un sistema de voluntaris que puguin posar en contacte als joves amb realitats diferents. Aquesta iniciativa podria impulsar-se ja des de l'Universitat, incloent com a competència bàsica del currículum acadèmic el voluntariat (com ja fan moltes universitats arreu d'Europa) amb algun col·lectiu relacionat amb el pla d'estudis.

Més enllà de la realitat analitzada cal reflexionar també sobre el tipus de societat que entre tots construïm, on tot es regeix per un tema econòmic, per sobre de l'humà. Elements com l'entrada al nostre país, els recursos econòmics i humans que s'adrecen a les persones en risc o l'opció de tenir subsidis i ajudes econòmiques es valoren des del factor econòmic i no social. Parlem d'integració i de tolerància, però inclús en el camp social, som part d'un sistema que per raons financeres ha vist lícit denegar l'assistència mèdica o l'asil a d'altres éssers humans amb necessitats extremes. El problema dels MENA és tan sols la punta del iceberg. Ells són solament la primera línia d'una majoria de persones tan desesperades per trobar una vida millor, que estan disposades a jugar-se la vida sota d'un camió, sense saber encara què els hi espera.

L'acompanyament que fem amb els MENA ha de ser també una oportunitat per nosaltres de recordar que néixer a un o a l'altre costat de l'Equador és tan sols una qüestió de sort. Per aquesta raó no es pot permetre que després de tanta lluita per part d'aquest nois i de tants educadors, quan arriben als 21 anys es tiri per terra tota la inversió econòmica i humana. Potser trobar la forma de acompanyar-los d'una forma més adequada a la realitat, permetrà que tothom faci un millor ús dels recursos existents, generant iniciatives efectives i sostenibles a llarg termini.

Decàleg per l'acompanyament dels MENA

- 1.** Conèixer el context global del MENA, considerant totes les esferes de la vida d'aquest i les seves circumstàncies específiques.
- 2.** Utilitzar les vies disponibles per trobar escletxes per arribar als objectius marcats, treballant de manera interdisciplinària i en xarxa.
- 3.** Estudiar la legislació vigent que afecta a aquest col·lectiu, amb la intenció d'utilitzar totes les opcions ja existents a l'Administració.
- 4.** Crear el vincle afectiu necessari per captar la singularitat del MENA fomentant una relació de confiança mútua.
- 5.** Ser conscient dels temps necessaris pel MENA i la successió no lineal d'adquisició dels aprenentatges d'aquest grup.
- 6.** Crear oportunitats de promoció social per al jove al lloc on es trobi.
- 7.** Saber donar temps i espai per a la pròpia reflexió i evolució personal del MENA.
- 8.** Estar sempre viu als elements que poden facilitar la consecució dels objectius del MENA i de la Institució per la que treballa.
- 9.** Actuar com a model d'esforç i dedicació pel MENA, fomentant la seva habilitat de lluitar pels seus objectius més personals.
- 10.** Mantenir la fe en el valor de la tasca que s'ha de dur a terme, a pesar dels obstacles administratius i dels reptes específics que implica el treballar amb adolescents que ja han viscut moltes més experiències que molts adults.

Bibliografia

ACNUR (1997) *Menores no acompañados: directrices para tratar su solicitud de asilo.*

Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Capdevila, M. i Ferrer, M. (2003) (inv. ppal.) *Els menors estrangers indocumentats no*

acompanyats (MEINA). [Format PDF] Barcelona: Generalitat de Catalunya,

Departament de Justícia, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (2003) *Els menors estrangers no*

acompanyats (MEINA). *Butlletí de difusió de recerques Invesbreu*. Barcelona:

autor. 24, 1-12. Recuperat de

http://www20.gencat.cat/docs/Adjudat/Documents/ARXIUS/doc_33546445_1.p

[df](#) (recuperat el 26 d'octubre de 2014).

Diputació de Barcelona, Àrea d'Atenció a les Persones. (n.d.) *Menors estrangers no*

acompanyats (MENA). Barcelona: autor. Recuperat de

http://www.diba.cat/c/document_library/get_file?uuid=4526be86-febf-4ec3-

[84b5-02672a0e0662&groupId=26431](http://www.diba.cat/c/document_library/get_file?uuid=4526be86-febf-4ec3-84b5-02672a0e0662&groupId=26431)

Fundació Mercè Fontanilles. (2011). *Memòria d'activitats 2010 Servei d'Atenció*

Especialitzada a Joves Tutelats i Extutelats SAEJ. (Publicació interna)

Barcelona: autor.

Fundació Mercè Fontanilles. (2012). *Memòria d'activitats 2011 Servei d'Atenció*

Especialitzada a Joves Tutelats i Ex-tutelats SAEJ. (Publicació interna)

Barcelona: autor.

Fundació Mercè Fontanilles. (2013). *Memòria d'activitats 2012 Servei d'Atenció*

Especialitzada a Joves Tutelats i Ex-tutelats SAEJ. (Publicació interna)

Barcelona: autor.

Fundació Mercè Fontanilles. (2014). *Memòria d'activitats 2013 Servei d'Atenció*

Especialitzada a Joves Tutelats i Ex-tutelats SAEJ. (Publicació interna)

Barcelona: autor.

Fundació Mercè Fontanilles. (2015). *Memòria d'activitats 2014 Servei d'Atenció*

Especialitzada a Joves Tutelats i Ex-tutelats SAEJ. (Publicació interna)

Barcelona: autor.

Fundació Mercè Fontanilles. (2011). *Projecte Educatiu del Servei d'Atenció*

Especialitzada a Joves Tutelats i Extutelats SAEJ. (Publicació interna)

Barcelona: autor.

Gaitán, L. (2011). Políticas que benefician a la infancia antes de la Convención. A

Unicef (ed.), *Las políticas públicas y la infancia en España: Evolución,*

impactos y percepciones. Propuestas para la reflexión. 9-15. Madrid: UNICEF

España. Recuperat de

https://www.unicef.es/sites/www.unicef.es/files/Políticas_Infancia_Espana_UNICEF_2011.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família. Direcció General

d'Atenció a la Infància i l'Adolescència. (2012) *Mapa de recursos DGAIA*

2011. Anàlisi de dades i avaluació. Barcelona: autor. Recuperat de

http://benestar.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicas/07infanciaiadolescencia/temes_relacionats/informe_mapa_recursos_2011.pdf

Generalitat de Catalunya. gencat.cat. Departament de Benestar Social i Família. (n.d.)

Àrea de Suport a Joves Tutelats i Extutelats (ASJTET). [versió electrònica]

Barcelona: autor. Recuperat de

http://benestar.gencat.cat/ca/ambits_tematicas/joventut_old/suport_joves_tutelats/asjet

Generalitat de Catalunya. gencat.cat. Departament de Benestar Social i Família. (n.d.)

Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència. [versió electrònica]

- Barcelona: autor. Recuperat de
http://benestar.gencat.cat/ca/el_departament/funcions_i_estructura/organismes/secretaria_dinfancia_i_adolescencia/
- Generalitat de Catalunya. gencat.cat. Departament de Benestar Social i Família. (n.d.)
Infància i adolescència. [versió electrònica] Barcelona: autor. Recuperat de
http://benestar.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/
- Generalitat de Catalunya. gencat.cat. Departament de Benestar Social i Família. (n.d.)
Infants i adolescents estrangers sense referents familiars. [versió electrònica]
Barcelona: autor. Recuperat de
http://benestar.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/proteccio_a_la_infancia_i_ladolescencia/menors_estrangers_sense_referents_familiars/
- Gobierno de España. Ministerio de Empleo y Seguridad Social. Secretaría General de Inmigración y Emigración. (2014) *Autorización de residencia temporal de menores no acompañados*. [versió electrònica] Madrid: autor. Recuperat de
<http://extranjeros.empleo.gob.es/es/InformacionInteres/InformacionProcedimientos/Ciudadanosnocomunitarios/hoja062/> (recuperat el gener de 2015)
- Gobierno de España. Ministerio de la Presidencia. Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. (1996). Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de Protección Jurídica del Menor, de modificación parcial del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil. (15): 1225-1238. Madrid: autor. Recuperat de
<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1996-1069>
- Grup de Recerca Infància i Famílies en Ambients Multiculturals, Fundació Pere Tarrés – Universitat Ramon Llull. Quiroga, V. (dir.) , Alonso, A. i Sòria, M. (2009). *Somnis de butxaca. Nois i noies menors migrats no acompanyats a Catalunya*. (6) [Format PDF] Barcelona: Fundació Jaume Bofill Publicacions digitals.

Grup de Recerca Infància i Famílies en Ambients Multiculturals, Fundació Pere Tarrés

– Universitat Ramon Llull. Quiroga, V., Alonso, A. i Sòria, M. (2011) Els menors migrants no acompanyats a Catalunya. Present i futur del fenomen. A Departament de Benestar Social i Família, Direcció General per a la Immigració. (ed.), *Recerca i immigració III, Col·lecció Ciutadania i Immigració* (6): 45-72 [Format PDF] Barcelona: autor.

Lázaro, I. E. i Culebras, I. (coords.) (2006). *Nuevos retos que plantean los menores extranjeros al Derecho*. [Recullen els continguts presentats a les *IV Jornadas sobre Derecho de los Menores* del 20 i 21 d'octubre de 2005]. *Col·lecció Documentos de Trabajo* (61) Madrid: Universidad Pontificia Comillas (Publicaciones).

Mayoral, J. (2011). *El sistema de protecció a la Infància i Adolescència en la Llei 14/2010, de 27 de Maig, Drets i oportunitats en la infància i adolescència (LDOIA)*. [versió electrònica] Recuperat de http://benestar.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicas/07infanciaiadolescencia/temes_relacionats/sistema_proteccio_ldoia.pdf

MeQuieroIr.com (2010-2015) *Visa de trabajo y residencia*. [versió electrònica] Recuperat de <http://www.mequieroir.com/paises/espana/trabajar/visas/trabajo-residencia/> (recuperat el febre de 2015)

Montserrat, C., Casas, F., Malo, S. i Bertran, I. (2012) *Els itineraris educatius dels joves extutelats*. *Col·lecció Infància i Adolescència* (6) [Format PDF] Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família. Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència.

Navarrete, L. (2006). Trabajo, empleo y autonomía económica. A Instituto de la Juventud de España (ed.), *Jóvenes, derechos y ciudadanía. Fundamentación teórica y análisis cualitativo de una nueva frontera de derechos para jóvenes*.

- 81-91. Madrid: Estudios. Instituto de la Juventud de España. Madrid. Recuperat de <http://www.injuve.es/sites/default/files/capitulo%208.pdf>
- Orteu, X. (2011). Orientació, formació i inserció laborals des de la perspectiva educativa. A Antolín, R., Marhuenda, F., Navas, A. A., Orteu, X., Ramos, F. i Zelmanovich, P. *Formació i inserció laboral*. 13-62. Barcelona: Editorial UOC S.L.
- Ssociólogos. Fresno, J. M. (2013) *¿Qué papel juega el trabajo en la sociedad? ¿Qué significa socialmente el desempleo? ¿Y el desempleo?* [versió electrònica] Alacant: Ssociólogos Blog de Sociología y Actualidad, de Santiago Padilla. Recuperat de <http://ssociologos.com/2013/07/17/que-papel-juega-el-trabajo-en-la-sociedadque-significa-socialmente-el-desempleo-y-el-desempleo/>
- Villa, A. (2015) *Joves extutelats. El repte d'emancipar-se avui*. (41) [Format PDF]. Barcelona: Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya.

Agraïments

En primer lloc voldria agrair al Grau d'Educació Social de la UOC i en especial al meu tutor, en David Román, l'oportunitat que m'han brindat ajudant-me a portar a terme aquest treball, que m'ha fet créixer com educador i lo que és més important, com a persona. Voldria també fer menció especial a tots el educadors en actiu que tan amable i pacientment m'han ajudat amb el meu estudi, particularment al SAEJ, el seu coordinador, en Sergi Gavernet i a l'Asun, la Vane, la Greta, l'Abdesalam, l'Adrià, la Naira, l'Irene, la Juani i la Pepa. Finalment, voldria agrair especialment a la meva dona, per la seva paciència durant els darrers cinc anys, i per tot el seu suport durant l'elaboració d'aquest treball final de grau.